

Po odevzdání rukopisu článku o nemarxistické německé sociologii mládeže [1] jsem dostala do rukou dopisy Helmuta Schelského adresované A. Flitnerovi a L. Rosenmayrovi [2]. Pokládám za správné upozornit na některé Schelského argumenty a zároveň tak doplnit svůj pohled na tyto problémy.

Připomínám, že diskuse o Schelského sociologii mládeže probíhají již téměř deset let; že se v nich podílelo více autorů, i když ne vždy tak soustředěně a bezprostředně jako Andreas Flitner [3]; konečně, že Helmut Schelsky se do těchto diskusí začlenil až nyní (přesněji řečeno koncem jara r. 1965), kdy zároveň upozornil, že se nehodlá dalších diskusí o sociologii mládeže vůbec zúčastnit.*

V dopisech Schelsky konstatuje, že mládež se za deset let podstatně změnila a že by nyní napsal zcela jinou sociologii mládeže. K tomu prý však nemá ani čas, ani chuť, zároveň však nehodlá odejít ze scény sociologie mládeže pod tlakem nesprávných argumentů a falešných interpretací jeho závěrů. I když odpovídá na kritiku obou uvedených autorů, zvláště citlivě se ho patrně dotkla recenze rakouského sociologa L. Rosenmayra [4], v níž prý jsou převzaty bez důkladného ověření Flitnerovy argumenty. Volí formu otevřených dopisů, jimiž vyjadřuje nesouhlas a zároveň i vlastní stanovisko zhruba ke čtyřem otázkám:

1. Odmítá argument, že by sám nedoceňoval diferencovanou sociologii mládeže. Je toho názoru, že globalizující a diferencující sociologie by se měly doplňovat. Když vytvářel syntetický typ mladého člověka let 1945–55, vycházel prý též z řady diferencovaných výzkumů. Schelsky

však nehovoří o tom, že přece jen hlavním ze zdrojů informací o západoněmecké mládeži mu byla nezaměstnaná dělnická mládež. Rovněž nereaguje na často mu vytýkanou souvztažnost sklonu ke globalizujícímu pohledu na mládež s nivelizační tezí, která byla jeho metodologickým východiskem.

2. Též odmítá kritiku užití pojmu „skeps“ k označení poválečné mladé generace v Německu.** Proč prý nemá mít stejné právo užít volně tohoto výrazu, jako v podobné situaci měl např. J. W. Goethe? Mlčením však přechází některé Flitnerovy nepřímé narážky na vlastní Schelského skepsi, pramenící — jako u všech, kteří byli odchováni fašismem — v hluboké deziluzi.

3. Schelsky rovněž odmítá — a zde se domnívám, že oprávněně — argument, že by nebyl stoupencem tzv. „ochranného prostoru“ pro mládež, že by mu šlo o to, aby se mladí lidé co nejrychleji začlenili do pracovního světa, bez ohledu jakým způsobem. Vždy upozorňoval na zvýšené nároky současné industriální společnosti vůči mládeži a na nutnost připravit ji na tuto složitost novými a účinnějšími formami vzdělání. Zasazuje se o prodloužení „ochranného prostoru“ mládeže, nikoliv však prolongováním tradiční školní docházky. Jde mu o zavedení efektivnějších forem přípravy mládeže na praktické povolání pod pedagogickým vedením. V tomto smyslu chápe urychlené začlenění mládeže i svůj apel na rodiče a výchovné instituce [5].

4. Konečně odmítá jednostranné posuzování vlastního pojetí vztahu teorie a empirie, vztahu hodnotících a nehodnotících aspektů v sociologii. Bezprostřední

* Toto rozhodnutí i oba otevřené dopisy jsou podle Schelského bezprostřední odezvou na Rosenmayrovu recenzi o knize Andrease Flitnera. Byly uveřejněny v 2. sešitě *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* v r. 1965, tj. téměř

půl roku před tím, než se Schelsky vzdal vysokých akademických funkcí.

** „Mein Gott, die ewige Kritelei an dem Titel der nicht dem strengen Wortgebrauch von Skepsis entspräche.“ (*Kölner Zeitschrift f. S. u. Sps.*, 1965/2 str. 402).

vliv mimovědeckých prvků na sociologickou analýzu pokládá Schelsky za škodlivý. Tzv. „Wertneutralität“ přijímá za svou vědeckou pracovní normu [6]. Protože však sociální jev je složitý, musí k němu sociolog přistupovat jednou jako historik, jindy jako statistik. Je prý proto právem a povinností sociologa na jedné straně se od předmětů zkoumání kriticky distancovat, na druhé straně pak se o ně v mimovědecké sféře angažované zajímat [7].

Již ve své stati o západoněmecké mládeži [8] jsem se zabývala důsledky porušení principu neutrálního vztahu k více méně vyspekulované tezi o nivelizované společnosti středního stavu právě Helmutem Schelským. Vůbec se domnívám, že teoretický klíč k vysvětlení zmíněných diskusí o mládeži v západoněmecké sociologii je obsažen ve složitosti vztahu teorie a empirie, prvků hodnotících a nehodnotících, vědy a ideologie. Schelsky se ve svých rozbořích sociologické analýzy zřídka mimovědeckých vlivů. Jaký to však byl vliv, který ho při vytváření typu mladého člověka poválečných let vedl k tomu, aby za dominantní faktor určující tento typ pokládal především více méně vyspekulovanou formu industriální společnosti, tj. nivelizovanou společnost středního stavu? Co ho vedlo k posunutí tak vážného společenského faktoru, jakým je právě nedávná politická minulost Německa, mezi faktory méně významné? Odpověď nabízí Schelského pojetí sociologie jako „vědy přítomnosti“ („meine Auffassung der Soziologie als Gegenwarts-wissenschaft“, str. 401, Kölner Z. f. S. u. Sps., 1965/2), které zřejmě přehlíží skutečnost, že minulost spoluurčuje přítomnost.

Zdá se, že v diskusí o mládeži v německé nemarxistické sociologii se zkřížily meče o jednu z centrálních otázek společenské vědy a tedy i obecné sociologie — o vztah mezi empirií a teorií, o vztah mezi problémově orientovaným výzkumem a metodologií [9], o vztah mezi vědou a ideologií, jak o nich diskutuje celosvětové filosofické a sociologické fórum. Zkřížily se meče zastánců hlavních proudů nemarxistické německé sociologie — proudů vnitřně velmi členěných —, které různým způsobem řeší složitý rozporuplný vztah mezi empirií a teorií.

Naše exkurze do problémů nemarxistické sociologie mládeže zároveň upozorňuje, že sociologii mládeže jako dílčí disciplínu, odvětví, nelze beze zbytku vytrhnout z širšího teoretického rámce obecné sociologie a filosofie.

Předkládám ke společnému posouzení, jakou hodnotu měly pro poznání sociální skutečnosti o mládeži diskuse vedené Schelským a s ním se střetávajícími autory. Platí o nich — jak se vyjádřil na mezinárodním sociologickém kongresu v r. 1959 R. K. Merton [10] —, že patří k oněm vědeckým sporům, které jsou výrazem vztahu nezbytného doplňování, jež pomáhá k prohloubení vědeckého poznání, anebo je třeba označit je pro různost filosofické orientace za výraz neslučitelného protikladu?

A ještě závěrem k Schelského knize *Skeptická generace*: Helmut Schelsky v dopise L. Rosenmayrovi prohlašuje, že svou knihu o mládeži stahuje s diskuse. Je ovšem otázkou, zda může autorovo subjektivní přání rozhodnout o osudu knihy — přesněji obsahu knihy —, která dlouho ovlivňovala veřejné mínění o mládeži, a to nejen na území NSR, která působila i na samu mládež a která sehrála do značné míry roli reprezentantky teorie dílčího dosahu a ovlivnila tak či onak další sociologické výzkumy mládeže.

Literatura:

- [1] Kubičková M.: *Ze sociologických výpovědí o západoněmecké mládeži*, Sociologický časopis 1966/1, str. 36–52.
- [2] Schelsky H.: *Zur Diskussion der Jugendsoziologie*, Kölner Zeitschrift f. Soziologie u. Sps., 1965/2, str. 400–406.
- [3] Flitner A.: *Die soziologische Jugendforschung*, Heidelberg, 1963.
- [4] Rosenmayr L.: A. Flitner, *Die soziologische Jugendforschung*, Kölner Z. f. S. u. Sps., 1965/1.
- [5] Schelsky H.: *Anpassung und Widerstand*, Heidelberg, 1961.
- [6] Schelsky H.: *Ortsbestimmung der deutschen Soziologie*, Düsseldorf-Köln, 1959, Kp. 3.: Die empirische Sozialforschung.
- [7] Viz článek Schelského H., uvedený pod značkou [2], str. 405.
- [8] Viz článek Kubičkové M., uvedený pod značkou [1], str. 38, 44, 52.
- [9] Mayntz R.: *Soziologie in der Eremitage?* Kölner Z. f. S. u. Sps., 1961, str. 110.
- [10] Merton R. K.: *Social Conflict over Styles of Sociological Work*, 1959, citováno podle Renate Mayntz, Kölner Z. f. S. u. Sps., 1961, str. 124.